

De betaalbaarheid van energie is een verdelingsvraagstuk. Dat vraagt om meer (beleids)innovatie en minder compensatie.

Position paper TNO voor het rondetafelgesprek over 'betaalbare energierekening', op 9 april 2025
Auteur: P. (Peter) Mulder, senior onderzoeker TNO

Inleiding

Energieprijzen zijn structureel hoger en grilliger dan in de periode voor de energiecrisis van 2021-2023. Daarnaast vraagt de energietransitie om investeringen. Maakt dit de energierekening onbetaalbaar? We geven in dit paper data-gedreven inzicht in de energiekosten van huishoudens, a.d.h.v. van drie vragen.

- 1) Zijn de energieprijzen (te) hoog?
- 2) Hoe zijn energie(transitie)kosten verdeeld tussen huishoudens?
- 3) Maakt het vertragen of afschaffen van de energietransitie de energierekening beter betaalbaar?

Oproep aan de Tweede Kamer

Een ruime meerderheid van de huishoudens heeft niet of nauwelijks een koopkracht-probleem door gestegen energiekosten. Problematisch is de combinatie van laag inkomen en slechte woning.

1. Er is een slimme mix van consistent beleid nodig om een kwetsbare minderheid te helpen. Het subsidiëren van de energieprijis is geen slimme en geen structurele oplossing, maar wel duur.
2. Een slimme beleidsmix bevat een combinatie van scherpe en consistente keuzes in inkomenspolitiek, versnelling van woningverduurzaming via standaardisering en normering, en innovatie in de beleidsuitvoering teneinde generiek beleid in te ruilen voor gericht beleid.
3. De energietransitie biedt enorme kansen om de risico's van geopolitieke instabiliteit en hoge gasprijzen te reduceren. Maar dat vraagt om innovatie door huishoudens, bedrijven én overheid.

1. Zijn energieprijzen (te) hoog?

Goed beschouwd bestaat er geen goedkope energie. Het omzetten van primaire energiebronnen – ongeacht of het kolen, gas, wind of zon is – naar energie die bruikbaar is voor huishoudens en bedrijven, is altijd duur (geweest). De kernvraag is daarom niet of energie te duur is, maar: wie betaalt de prijs?

Het subsidiëren van energiekosten via lagere belastingen, energietoelagen, of met staatschuld gefinancierde overheidsinvesteringen, leidt niet zozeer tot een lagere energierekening maar tot het verschuiven van de rekening van nu naar later, of van de ene groep die profiteert naar de andere groep die indirect de kosten betaald van gedeelde belastinginkomsten c.q. extra overheidsuitgaven.

2. Hoe zijn energie(transitie)kosten verdeeld tussen huishoudens?

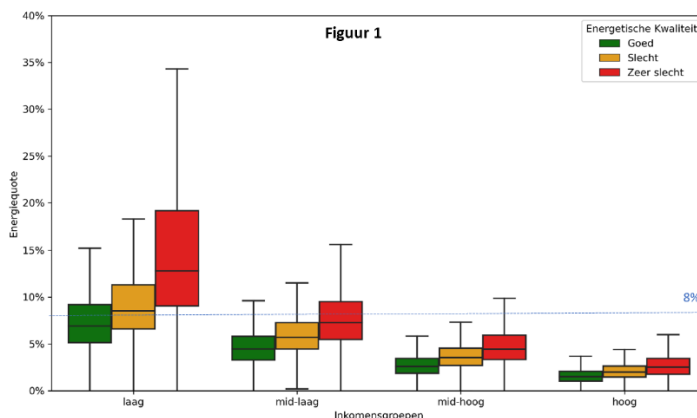
De energielasten ten opzichte van het inkomen (de energiequote) zijn zeer ongelijk verdeeld. Een ruime meerderheid van huishoudens heeft niet of nauwelijks een koopkracht-probleem door een hoge energierekening, terwijl een minderheid van de huishoudens structureel een koopkracht-probleem heeft, ook bij een lage energierekening.

Huishoudens met een bovenmodaal inkomen besteden zelden meer dan 5% van hun inkomen aan energiekosten, ook niet bij hoge energieprijzen (Figuur 1). Huishoudens met de laagste inkomens hebben vaak een hoge energiequote. Een goed geïsoleerde woning lost dat probleem niet geheel op, maar maakt een groot verschil (Figuur 1, rode vs groene balk).

Bij de huidige energieprijzen heeft naar schatting 10 à 15% van de huishoudens energielasten boven 8% van hun inkomen. 50% is sociale huur, 40% eigen woning, 10% overige huur.

De piek van het probleem bestaat uit ± 80.000 huishoudens (1% van totaal) met zowel een minimum inkomen als een zeer slecht geïsoleerde woning.

Een aanzienlijk deel van deze woningen zijn koop- en private huurwoningen.

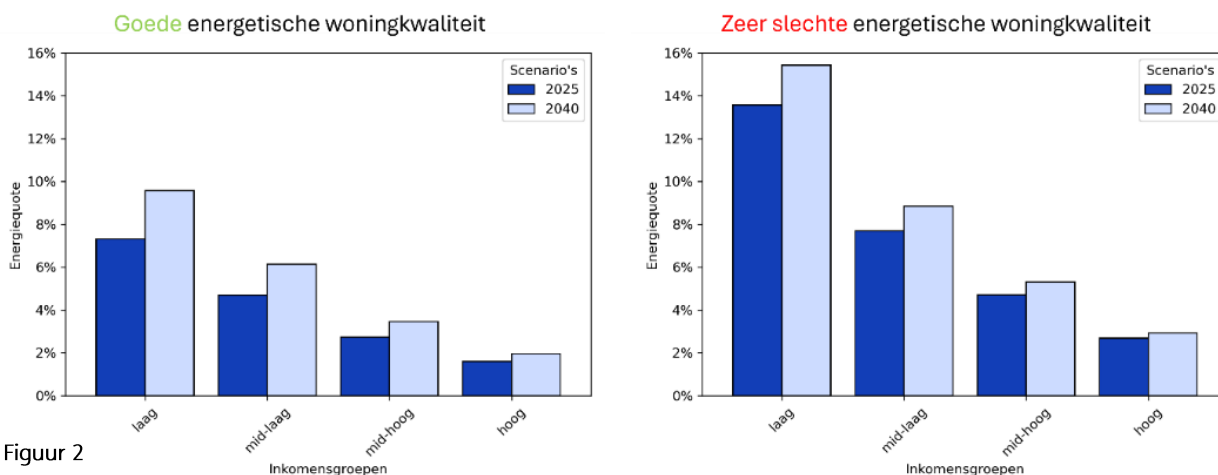

3. Helpt het vertragen of afschaffen van de energietransitie?

Nee. Integendeel, het uitstellen of vertragen van de energietransitie verhoogt vooral voor huishoudens met een laag inkomensniveau het risico op hoge energielasten. De hoge energiequote voor een deel van de huishoudens in Figuur 1 komt niet door de energietransitie maar door een combinatie van laag inkomen en gebrek aan woningisolatie. Het subsidiëren van de energieprijz lost beide oorzaken niet op. Integendeel, het houdt de meest kwetsbare huishoudens langer afhankelijk van een grillig en duur fossiel energiesysteem, dat zeker in tijden van geopolitieke onzekerheid telkens weer om het bijspringen van de overheid vraagt.

Maar is de energietransitie niet ook duur? Ja, maar daar geldt dat de kosten voor de baten uitgaan – nadat woningisolatie en warmtepomp zijn betaald kan er op de energierekening worden bespaard. En ook voor de kosten van de energietransitie geldt dat het een verdelingsvraagstuk is.

Figuur 2 laat zien wat de energiequote in 2040 wordt als we de kosten voor betere elektriciteitsinfrastructuur tot 2040 – in totaal €195 miljard (IBO 2025) – doorberekenen aan huishoudens. Bij een gelijkblijvend energiegebruik en prijspeil gaat hierdoor de energierekening per 2040 met bijna €700 per jaar omhoog ten opzichte van nu (IBO 2025). Dat is veel geld, maar ondertussen stijgen ook de lonen.

Als we voor 2040 de hogere energierekening delen door de gestegen inkomens blijkt dat de lastenverzwaring zeer beperkt is voor de hogere inkomens, maar niet voor de lagere inkomens. Ook laat Fig. 2 zien dat slechte energetische woningkwaliteit meer verschil maakt dan gestegen netbeheerkosten.

Ten slotte, voor de meeste huishoudens woning-verduurzaming loont: de investeringskosten verdienen zich terug via een lagere energierekening. Maar ook hier is er een minderheid van huishoudens met lage inkomens en grotere woningen voor wie dat niet geldt. Deze groep is structureel het beste geholpen met beleidsinnovatie die hen in staat stelt via technologie-adoptie mee te doen aan de energietransitie.

Contactpersoon: Tim Kreuk, manager Public Affairs (tim.kreuk@tno.nl)